quidem sufficiat, novissime participem conveniri debere, Præses non ignorat.

3. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS, AAA. Theodosio [1].

SI ita Duumviri creati estis, [hoc expresso [2],] *ut mutuo periculo teneamini*, in dubium non venit vicariis [3] damnis vos esse obstrictos: cum [4] in magistratibus prius nominatores [5] conveniendos esse (hoc quod in persona nostra [6] custodiri considerastis) constitutum est.

Si administratione divisa unus collegarum pecuniam collocaverit, quam respub. consequi non potest, eo mortuo heres ejus conveniendus est primo, secundo possessor, tertio nominator, quarto collega. Bart.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Dioni.

CUm te & collegam tuum magistratus vestri tempore publicum fœnus collocasse proponas, nec potuisse debitum a quibusdam Reipublicæ restitui: cum paratus sis pro te id, quod solus gessisti, Reipubl. satisfacere, consequens est Rempublicam, si separati actus vestri contractus fuerint [7], successores collegæ tui, vel rerum ejus [8] possessores prius ob personam ejus congredi [9]: & si solida indemnitas Reipublicæ servata non fuerit, nominatores ejus [10] interpellare: ac postremo loco, si quid ex nomine collegæ tui defuerit, ob [11] culpæ nexum te interpellare: priores enim nominatores, veluti fidejussores placuit obstringi.

TIT. XXXVI.

NE QUIS LIBER [12] INVITUS [13] ACTUM [14] REIPUBLICÆ GERERE COGATUR.

1. Imp. ALEXANDER A. Urbico.

SI, ut proponis, decreto [15] ordinis ad libertatem ductus [16] es, non [17] debere te invitum actum Reipublicæ administrare [18], Curator Reipublicæ non ignorat: præsertim cum servi hujusmodi officia administrare debeant.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Tiberio [19].

SI cum ingenuus esses, ad actum gerendum a Republica [20] compelleris: auxilium Præsidis, & juris præsidia, prout usus exigebat, implorare potuisti.

TIT. XXXVII.

SUMPTUS INJUNCTI [21] MUNERIS AD OMNES COLLEGAS PERTINERE.

1. Imp. MAXIMIAN. A.

CUm ad munus [22] exhibendarum angariarum cum aliis creatus, a consortibus muneris solicitudine deserta, solum te functum esse proponas: sumptuum detrimenta, si [23] qua acciderint, collatione eorum quos munus oportuerat participare, provisione [24] Præsidis dividentur: Quod si etiam a te obsequium derelictum esse cognoverit: quid censuræ [25] publicæ congruit, non ignorat.

TIT. XXXVIII.

DE HIS, QUI EX OFFICIO, QUOD ADMINISTRARUNT, CONVENIUNTUR.

Si pecunia mutuatur per administratorem reipubl. ad ipsum damnum sortis pertinet, non usurarum. Bart.

1. Imp. M. ANTONINUS A. Octavio.

FOenoris Reipublicæ, quod non tua culpa perditum esse apparuerit; sufficit sortis damnum [26], non [27] etiam usurarum ejus [28] sustinere [29].

TIT. XXXIX.

DE SOLUTIONIBUS ET LIBERATIONIBUS [30] DEBITORUM CIVITATIS.

1. Imp. ALEXANDER A. Quatuorviris [31], & Decurionibus Fabretanorum.

CAutiones servorum publicorum ita demum firmam securitatem debitoribus præstant, si Curatorum [32] adsignantium, vel eorum quibus exigendi jus est, auctoritate subnixæ sunt. Cum autem is qui exolvisse dicitur, solam scripturam actoris suscipientis pecuniam promat, ea tantum defensio consuevit admitti, si quod exsolutum est, rationi Reipublicæ profecisse doceatur. Sane curator vester, si fraude servi constiterit effectum ut interciperentur a curatore illatæ a debitoribus quantitates, de peculio ejus quod eo modo deest, restituet.

TIT. XL.

DE [33] SPECTACULIS [34], ET SCENICIS [35], ET LENONIBUS [36].

1. Imppp. VALENS, GRATIANUS, & VALENTIN. AAA. ad Hesperium Proconsulem Africæ [37].

NOn invidemus, sed potius cohortamur, amplectenda felicis populi studia, gymnici ut agonis spectacula reformentur [38]. Verumtamen cum primates viri, populi studiis ac voluptatibus [39] grati esse cupiant, promptius permittimus, ut integra voluntas [40] sit, quæ volentium celebratur impensis. Dat. 6. Id. Mart. *Trever.* VALENTE V. & VALENTINIANO AA. CONSS. 376.

Deservientes sacris ludis, nullo afficiuntur supplicio. Bart.

2. Imppp. GRATIANUS, VALENTIN. & THEODOS. AAA. ad Valerianum P. U. [41].

EOs [42] qui [43] agitandi munus exercent, illustris auctoritas tua nullis, præter Circense [44] certamen, adfici noverit oportere [45] suppliciis. Dat. 8. Id. Maji, EUCHERIO, & SYAGRIO CONSS. 381.

3. Iidem AAA. ad Valerianum [46] P. U.

QUisquis equos [47], quos vel serenitas nostra [48], vel ordinarii Consules tribuunt voluptatibus, ad commodum compendiumque privatum abduxerit [49], unius libræ auri condemnatione multetur. Dat. 8. Kal. Maji, *Trev.* EUCHERIO, & SYAGRIO CONSS. 381.

In loco in quo principis imagines consecrantur, non debent fieri spectacula, nec histriones, vel viles picturæ introduci. Bart.

4. Imppp. THEODOSIUS, ARCADIUS, & HONORIUS AAA. Rufino P. P. [50].

SI qua in publicis porticibus, vel in his civitatum locis in quibus nostræ solent imagines consecrari, pictura pantomimum [51] veste [52] humili, & rugosis [53] sinibus agitatorem, aut vilem offerat histrionem, illico revellatur: neque unquam [54] posthac liceat [55] in loco honesto inhonestas [56] adnotare personas: In aditu vero circi, vel in theatri prosceniis [57], ut collocentur, non vetamus. Dat. 3. Kalend. Jul. *Heracleæ*, ARCAD. A. III. & HONOR. A. II. CONSS. 396.

5. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Anthemio P. P. [58].

NEmo [59] judicum ex quacunque civitate in aliud oppidum vel ex provinciæ solo equos curules, aurigas, bestias, histriones, cives tentet traducere: ne dum popularibus plausibus intemperanter [60] serviunt, & publicarum rerum statum fatigent, & festivitatem impediant in cunctis oppidis celebrandam, ita ut si quis hanc violaverit

1 Al. *Idem A.** 2 Deest in plerisque manusc. & delendum existimat Cujacius. 3 Vid. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 11. *in pr. ff. ad municip.* 4 *Cum* pro *quamvis* accipit Cujac. *Goth.* Ita voce *cum* utitur *l.* 60. *C. Theod. de appellat.* cæterum ideo disertim loquitur de magistratibus; quia non idem est in muneribus, cujus rei illa est ratio, quod magistratus non sunt omnino conrei. Nec, si deposito honore ambo solvendo sint, in singulos est actio in solidum, sicut in eos, quibus pro indiviso munus injunctum est, *l. si pupillus. ff. de administ. tutor.* Sic & si unus ex eis solvendo non sit, ad collegam quasi conreum non venitur inexcusso inopi fidejussore ac nominatore. *d. l. Imperator.* Mod. 5 Vid. *l.* 2. *supr. h. t.* 6 Vestra. 7 Vid. *l. ult.* §. 1. *ff. de admin. rer.* 8 Ei. 9 Progredi. 10 Vid. *l.* 2. *in pr. supr. h. t.* 11 *l. Imperator.* 11. *ff. ad municip.* Goth. Eademque ratio est in muneribus, veluti in tutelis. *l.* 1. §. *usque adeo. ff. de tut. & rat. dist.* Mod.

12 Liberis actoribus non utebantur. Ideoque plerique ad actum gerendum se venire patiuntur. *l.* 6. §. *irritum.* 5. *ff. de injusto, rupt. & irrit.* 13 Invitus liber actum civitatis gerere non cogitur. 14 Actus Reipublicæ, munus est pecuniæ dandæ, fœnerandæ, stipulationis contrahendæ, rationum domini tractandarum. Cujusmodi actores servi erant sub dispositione curatoris Reipub. vel Kalendarii, vel patris civitatis. *l.* 1. J. *de solut. & liberat. debit. civ. h. lib. tit.* 39. 15 Vid. *l.* 2. *infr. h. t.* 16 Productus. 17 Vid. *l.* 1. *supr. de serv. Reip. manumittendis.* 18 Ut privati servos actores habent, ita respublica præpositos pecuniis dandis & suscipiendis, stipulationibus contrahendis, rationibus dominii tractandis, qui sunt sub dispositione curatorum reipub. vel Kalend. vel patris civitatis. *l.* 1. J. *de solut. & liber. deb. civ.* Liberis actoribus non utuntur, & ideo plerique ad actum gerendum venire se patiuntur. *l.* 6. §. *irritum. ff. de injust. rupt.* atque ita capite minuuntur. Sola tamen actus gesti ratio caput non minuit. *l. liberos. supr. de lib. causa.* Mod. 19 *Al.* Impp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. Diodoro. 20 Reipublicæ.

21 Al. *invecti.* 22 Angariarum exhibendarum munus est, quo quis cogitur angarias cogere: qui id sustinet, curator ad cogendas angarias dicitur. *l.* 1. *supr. quemadmodum civilia munera indicuntur. l.* 10. *tit.* 42. 23 Sunt enim plerumque sine sumptu. *l.* 4. *supr. quemadm. civilia munera indic. l.* 10. *tit.* 42. 24 Promissione. al. *permissione.* 25 Censura, disciplina, judicatio publica, *l.* 3. *supr. de condict. ob turpem causam, l.* 4. *supr. quemadmodum civilia munera indicuntur. l.* 10. *tit.* 42.

26 Qui ex contractu pro debitore reipublicæ obligatur, veluti fidejussor, & in sortem tenetur, & in usuras. *l.* 2. §. *ult. ff. de administ. rer. ad civitat. pertinent.* Qui ex officio, quod administravit, ut puta duumvir, vel pater civitatis, qui non satis caute pecuniam publicam fœnori occupavit; in sortem tantum, non in usuras. Pro pecunia quam ipse habet, etiam in usuras. Pro alio in sortem tantum, si nulla ejus fraus vel culpa lata arguatur. *l. ult. in princ. D. h. t. l. Lucius.* §. *Paulus. ff. ad municip. l. cum quidam.* §. *penultim. ff. de usuris.* Mod. 27 Vid. *l.* 24. *in fin. ff. ad municip. l.* 2. *in fin. ff. de admin. rer. ad civit.* 28 *Te*, al. deest utrumque. 29 Tenere.

30 Hic tit. generaliter conceptus de omni genere solutionum & liberationum accipiendus est. *Goth.* Liberationis verbum ad obligationem refertur: solutionis ad obligationem vel ad nummos; si ad obligationem æque patet ac liberationis, *l. solutionis. ff. de solut.* cui ex inscriptione conjungenda est *l. liberationis. ff. de verb. signif.* Mod.

31 Quatuorviri sunt magistratus cujusdam civitatis & reipublicæ, ut hic adnotat Cujacius recte. vid. quæ scripsi ad *l.* 2. *supr. si servus aut libertus ad decur. adspir. l.* 10. *tit.* 32.

33 Curator hic, Reipublicæ curator, qui & pater civitatis, ὁ ἀναγκάζων τοὺς δεσπότας τῶν καταπεσόντων οἴκων ἀνανεῶν αὐτοὺς. Græci hic: ὁ καθαρὰν τὴν πόλιν ἀσχολίσμενος. Ulpianus *in Demosthenem.* de quo vide *l.* 1. *supr. de aleatoribus, l.* 1. *supr. de ratioc. operum publ. l.* 3. §. *de infantibus expositis, l.* 3. *in fin.* §. *de his, qui sponte publica munera subeunt. l.* 10. *tit.* 43. *l.* 1. *supr. quib. munerib. excus. l.* 10. *tit.* 55. *l.* 2. *in fin. supr. de debit. civit. h. lib. tit.* 32. Græci *ad l. curatores. ff. de damno infect. Nov.* 17. *c.* 4. §. 1. 85. *c.* 2. 128. *cap.* 16. *vers. Si quis.* 160. *in pr. l. hac valitura.* 19. *supr. de Judæis.*

33 Περὶ θεάτρων καὶ θυμελικῶν. *Syn. Basil.* 54. *tit.* 5. *cap.* 4. Quod ad theatra attinet, Spectaculorum loca apud veteres varia, theatra, amphitheatra, Circi. Theatrum erat veluti pars circuli dimidia, & eo amplius diametri quarta pars (nec enim Semicyclia fuisse theatra, & forma ipsa minus arridens, & ovata forma amphitheatrorum, quæ hodie extant, Romæ, Otriculi, Veronæ, Nemausi, Arelatis, indicio sunt) nam ex duobus theatris junctis, amphitheatrum est ad ludos gladiatorios & ferarum venationes. Circi, ad ludos curules, cursus & naumachias. adde Vitruvium 5. & 3. Plin. 36. *c.* 15. Cassiodor. 3. & 5. *Variar.* adde Tertullianum, libro de spectaculis, ubi de ludis, titulis, apparatibus, loco, Circo, theatro, scenis, agonibus & muneribus. 34 *l.* 15. *C. Theod.* 5. 35 *l.* 15. *C. Theod.* 7. 36 *l.* 15. *C. Theod.* 8. 37 *Ex Cod. Theod. l.* 15. *tit.* 7. *l.* 3. al. *Constantinus A.* 38 Cum vetitum paulo ante fuisset gymnicum certamen, id videre volentibus sua sponte populi recreandi causa, hæc lex permisit. Volentibus, inquam, non invitis. *l. qui dolo.* §. 1. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.* Mod. 39 Voluntatibus. 40 *Voluptas*, in *C. Theod.* 41 *C. Theod.* 15. 77. 42 Agitandi munus Constantinopoli qui exercent (ἡνίοχοι πόλεως: Græcis) a præfecto urbi non verberantur: nisi in ipso circensi certamine peccaverint. *Syn. Basil.* 54. *tit.* 5. 43 Al. *legitur post l. subsequ. Quisquis.* 44 *l.* 1. §. 2. *ff. de muneribus.* 45 Pertinere. 46 *C. Theod.* 15. 6. 7. 47 Adde *l.* 2. *C. Th.* 15. *de equis curulibus.* 48 Al. *vestra.* 49 Adduxerit. 50 *C. Theod.* 15. 7. 12. 51 De Pantomimo adde *l.* 43. *in fin. ff. de act. empt.* de Archimimo, *l.* 25. §. 1. *ff. de operis libertorum.* 52 Pantomimi vestis humilis fuit. Cæterum ex hoc loco potest colligi, in picturis decorum a pictoribus servandum esse. Licinius Mathematicus, Alabandeos civiles quidem esse dicebat: sed propter hoc vitium minus prudentes, quod in gymnasio eorum omnes imagines essent causas agentes in foro, discos tenentes aut pila ludentes. 53 Rugosos sinus agitatoris vocat, quod nudi ea parte corporis & soli expositi adustas rugas contraherent, ad quem modum senex Hieronymus aratam rugis frontem esse sibi scribit. 54 *Nec jam*, in *quibusd. lib.* 55 Meretrix publica cogi potest a vicinis, conductis ex ædibus, imo propriis, alium in locum migrare. Pap. 22. *arrestor.* 9. *arrest. l.* 4. & 18. Sane meretrices in loca muris urbium proxima quasi relegatas & submotas a lictoribus in publico notat Lipsius 23. *elector.* 56 Inhonestas personas non esse pro infamibus accipiendas, existimant, sed pro abjectis & vilibus, quæ inter honestas numerari non debent, ne pugnet *l.* 4. *ff. de his qui not. infam.* cum hac lege. vid. Petrum Fabr. 1. *semestr.* 20. *in fin.* & Tertull. alioqui libro de spectaculis scribit artem, non artificem, notari. 57 Proscenium, locus ante scenam. 58 *C. Theod.* 15. 5. 3. *de spectaculis.* 59 Nemo judicum ex civitate in aliud oppidum vel ex provincia in aliam provinciam traducat equos, aurigas, histriones, bestias. Nam unamquamque civitatem suam habere τέρψιν, id est, festivitatem oportet: alioquin sacrilegii damnabitur. *Synops. Basil.* 54. *tit.* 5. *cap.* 5. *ib. tit.* 37. *c.* 5. 60 *Intemerare*, in *C. Theod.*

jussio-

jussionem, pœna teneatur ea quæ legum violatores persequitur. Dat. 8. Id. August. *Constantinop.* HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

Patres vel domini si filiabus aut ancillis peccandi præbent necessitatem, earum perdunt potestatem. Bart.

6. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P. [1].

LEnones [2] patres & dominos, qui suis filiabus, vel ancillis peccandi necessitatem imponunt; nec jure frui dominii, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igitur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis jure frui valeant, neve quid eis ita possit acquiri: sed ancillis filiabusque [3], si velint, conductisve pro paupertate personis, quas sors damnavit humilior, Episcoporum liceat, judicum etiam Defensorumque implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolvi [4]: ita ut si insistendum eis lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessitatem invitis, amittant non solum eam quam habuerint potestatem, sed proscripti, pœnæ [5] mancipentur exilii, metallis addicendi publicis: quæ minor pœna est, quam si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis sordes ferre, quas nolit. Dat. 11. Kal. Maji, FELICE, & TAURO CONSS. 428.

7.

NE quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus reditus inde largitionibus inferatur [6], nullus ancillam ingenuamve prostituat: alioquin humilior, qui id fecerit, coërcitus metalli, & exilii pœna damnabitur: honestior bona, & militiam, ac dignitatem amittat. His quoque abstineant thymelici [7]. Quod si ancilla prostituta sit, ut gratuito vindicetur ab omnibus viris, aut fœminis, clericis, aut monachis. Et uti hæc observent magistratus, tam majores, quam minores, & officia eorum, corporis, & xx. librarum imminente pœna.

TIT. XLI.

DE [8] EXPENSIS LUDORUM PUBLICORUM [9].

Pecunia deputata ad spectacula, in refectionem murorum potest converti, & ipsis refectis causa pristina firma permanet. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Marcellio.

CUm [10] Præsidem provinciæ impensas [11], quæ in certaminis [12] editione erogabantur, ad refectionem murorum transtulisse dicas: & quod salubriter derivatum est, non revocabitur: & solenne [13] certaminis spectaculum post restitutam murorum fabricam, juxta veteris consuetudinis legem celebrabitur: Ita enim & tutelæ civitatis instructæ murorum præsidio providebitur: & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his, quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitione repræsentabitur.

TIT. XLII.

DE [14] AQUÆDUCTU [15].

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximilian. Consularem [16].

AQuarum possessores, per quorum fines formarum [17] meatus transeunt, ab extraordinariis oneribus volumus esse immunes: ut eorum opera aquarum ductus sordibus oppleti, mundentur: nec ad aliud superindictæ rei onus iisdem possessoribus attinendis: ne circa res alias occupati, repurgium formarum facere non curent [18]. Quod si neglexerint, amissione possessionum multabuntur: nam fiscus prædium ejus obtinebit, cujus negligentia [19] perniciem formæ congesserit. † Præterea scire [20] eos oportet, per quorum prædia aquæductus commeat [21], ut dextra, lævaque ex ipsis formis quindecim pedibus intermissis arbores habeant: Observante officio [22] Judicis, ut si quo tempore pullulaverint, excidantur: ne earum radices fabricam formæ corrumpant. Dat. 15. Kalend. Jun. GALLICANO, & SYMMACHO CONSS. 330.

2. Imppp. VALENTIN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Pancratio P. U. [23].

SI quis de cætero vetiti furoris [24] audacia florentissimæ urbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex [25] aquæductu publico derivando [26]: sciat eundem fundum fiscalis tituli [27] præscriptione signatum, privatis rebus nostris aggregandum. Dat. 8. * *Constantinop.* TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

Avertens aquam de publico aquæductu, debet ipsam ducere per castellum, vel aliud parvum foramen, ne matrices fistulæ corrumpantur. Bart.

3. Iidem AAA. Albino P. U. Romæ [28].

EOs qui aquæ copiam, vel olim, vel nunc per nostra indulta meruerunt, usum [29] aut ex castellis [30], aut [31] ex ipsis formis [32] jubemus elicere [33], neque earum fistularum, quas matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare, [vel ab ipso aquæductu trahere [34].] Quod si quis aliter fecerit: non solum id quod prius jure beneficii fuerat consecutus, amittet: verum pro conditione quoque personæ severissima pœna plectetur. Dat. 5. Kal. Sept. *Romæ*, TIMASIO, & PROMOTO CONSS. 389. & PP. 4. Kalend. Jun. *Constantinop.* OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

4. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Asterio Comiti Orientis [35].

USum aquæ veterem [36], longoque dominio constitutum, singulis civibus manere censemus, nec ulla novatione turbari: ita tamen, ut quantitatem [37] singuli, quam veteri licentia percipiunt [38], more usque in præsentem diem perdurante percipiant: mansura pœna in eos, qui ad irrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtivis aquarum meatibus abutuntur. Dat. Kal. Novemb. CÆSARIO, & ATTICO CONSS. 397.

Qui beneficium ducendi aquam ex publico aquæductu impetravit, debet illud intimare Præfecto, & non alii. Bart.

5. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Cyro P. P.

SI quis per divinam liberalitatem meruerit jus aquæ, non viris clarissimis Rectoribus provinciarum, sed tuæ præcellentissimæ sedi [39] cœlestes apices intimare debebit: condemnatione [40] contra illum qui preces moderatoribus insinuare conatur, quinquaginta librarum auri, & contra universos administratores qui rescriptum per surreptionem elicitum suscipere moliuntur, proponenda: apparitoribus nihilominus eorumdem virorum clarissimorum provinciæ moderatorum animadversionibus pro vigore tui culminis subjugandis: & amplissima tua sede dispositura, quid in publicis thermis, quid in nymphæis [41] pro abundantia civium conveniat deputari: quid his personis, quibus nostra serenitas indulsit, ex aqua superflua debeat impartiri.

Servitus aquæ ducendæ ad aliqua loca privata ex aquæductu palatii Hadriani, etiam per rescriptum est prohibita. Bart.

6. Iidem AA. Cyro P. P.

OMnis servitus aquarum aquæductus Hadriani sive domorum, sive possessionum, sive suburbanorum, sive balneorum, vel per divinos afflatus [42] intimatos in quolibet judicio, vel per usurpationem impertitos, penitus exprobretur: malumus etenim prædictum aquæductum nostri palatii, publicarum thermarum ac nymphæorum commoditatibus inservire, & decernimus hanc dispositionem modis omnibus in posterum servari: nemini licentia tribuenda, ab eodem aquæductu precibus oblatis usum aquæ petere, vel [eum] audere perforare: scientibus his, qui qualibet ratione putaverint ad hujusmodi molimen [43] accedere, vel Officio [44], si ausum fuerit instruere, vel minus instructis precibus parere, centena pondo auri multæ nomine fiscalibus rationibus se esse illaturos. † Super his sancimus sulcum publicum aquarum nullis intra decem pedes arboribus coartari [45]: sed ex utroque latere decempedale spatium integrum illibatumque servari. † Præterea de plumbeis fistulis ducentibus ad thermas [46], quæ Achilleæ [47] nuncupantur, quas providentiæ tuæ magnificentia [48] factas fuisse cognovimus, eandem formam [49] servari censemus: etenim memoratas fistulas thermis tantum, & nymphæis, quibus eminentia tua deputaverit, volumus inservire: facultate præbenda tuæ sublimitatis [50] apparitoribus [51] circumeundi sine formidine domus, suburbana, balnea, ad requirendum, ne qua [52] deceptio, vel suppressio, vel insidiæ contra publicam utilitatem, a quoquam penitus attententur.

Pecunia ex vectigalibus redacta pro reparatione aquæductus debet expendi dando eam operariis aquæductus. Bart.

7. Iidem AA. Eutychiano P. P.

AD [53] reparationem aquæductuum [54], hujus almæ urbis omnia

1 *C. Theod.* 15. 8. 2. Jam semel adposita fuit hæc lex in *l.* 12. §. *de episc. aud.* 2 *d. l.* 12. adde *l.* 24. *in fin. ff. de pign. act. l. ult. ff. si quis a parente manumiss.* 3 Vid. *l.* 7. §. 3. *ff. de injuriis.* 4 Hic casus excipiendus est ex *l.* 4. §. *de emancip. lib.* 5 *Pœna*, in *C. Theod.* 6 Tollit hæc constitutio prostibula & lenocinia, ut *Nov.* 14. Item prostitutarum ancillarum ab hac injuria vindicationem & liberationem publicam facit, sicut liberorum venditorum. *l. ult. supr. de patr. qui fil. suos dist.* Mod. 7 Ita a Græcis appellantur scenici. veluti mimi, histriones, ludiones, specialiter tamen *thymelici* dicuntur cantores, qui modos faciebant & saltabant. atque illos constat esse famosos, & tribu moveri, hos non item, quos videntur intellexisse Græci *l.* 4. *ff. de his, qui not. infam.* Mod.

8 *l.* 15. *Cod. Theod.* 9. 9 Theodorus Balsamon numerat hunc *tit.* 41. *hujus lib. &* 1. *cap. hujus tit. tale recitat argumentum ex lib. Basilic. de reliquo certamina libere peraguntor. Nemo invitus certamina edito, voluntarios enim sumptus facere volo.* Cont. 10 Si præses ea, quæ ad spectacula dedicata fuerant, in refectionem murorum impenderit, laudandus erit: ut qui præstiterit, quo spectacula secure deinceps exhibeantur. *Synops. Basil.* 54. *tit.* 12. *ex tit.* 38. *c.* 8. 11 Ludorum impensæ, Lucar. dixi ad Festum. 12 Vid. Lipsium 1. *Saturn.* 12. 13 Solennis.

14 *Ecl. lib.* 58. *tit.* 19. 15 *De aquæductibus.* Hal. de Aquilege aquarum inventore, ejus salario, & mechanico ei adjuncto, vid. Cassiod. 3. *Variar. ult.* 16 Sic in meo manusc. Cont. *C. Th.* 15. 2. 1. 17 *Forinarum*, mallet hic *Alciat.* Sed recte legitur *formarum, id est*, aquæductuum, ut notavi ad *Novell. de mand. princ.* Cont. ut *l.* 3. *l.* 6. J. *h. t.* dixi ad *l.* 27. §. 3. *ff. de usufr.* 18 *Non occurrant*, in *C. Theod.* 19 Negligentiæ. 20 Circa fontes publicos arbores plantare nemo potest, nisi intermisso legitimo spatio, *ut hic, & l.* 6. J. *h. t.* alioquin publicatur suburbanum, in quo secundum aquæductum arbores plantatæ, ut prædium, balneum, aquæ mola. 21 *l.* 6. *vers. super his. l.* 10. *vers. hoc etiam.* J. *h. t.* 22 *Tuo officio*, in *Cod. Theod.* 23 *C. Th.* 14. *h. t.* 24 Vid. quæ not. ad *l.* 7. *supr. unde vi.* 25 *l.* 10. *in princ.* J. *h. t.* 26 Dirigendo. 27 Titulos prædiis in fiscum redigendis aut redactis a judicibus imponi jus fuit, non a privatis aut aliis. dixi ad *l.* 3. §. *de bonis vacantibus. l.* 10. *tit.* 10. Theodoricus rex apud Cassiodorum: *Casas ejus appositis titulis, fisci nostri juribus vindicabis.* Et alio loco: *Fixis titulis publico debes applicare. Quinetiam ecclesiæ titulorum impositio interdicitur synodo a Gregorio Mauritii Augusti tempore habita.* Cæterum hæc titulorum impositio testato fiebat, publicis personis præsentibus, servato juris ordine. Athalaricus apud Cassiodorum: *Si quis legum ordine prætermisso, publicos titulos præsumpserit affigere:* & Gregorius ad Constantiam Augustam 4. *epistolarum, queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum invaderet & titulos imponeret indicta causa.* His adde, quæ scripsi ad tit. *de his qui potentiorum nomine titulos prædiis suis affigunt &c.* & Cujacium in *l.* 3. §. *de bonis vacantibus.* 28 *C. Th. h. t. l.* 5. 29 *Usu*, al. *ejus usum*, ut in *C. Theod.* 30 De castellis dixi ad *l.* 1. §. 38. *ff. de aqua quotidiana.* 31 Autem. 32 Ut *l.* 1. *supr. h. t.* 33 Al. *eligere.* Goth. *Formas* vocat conceptacula quælibet, quibus distinguitur aquæductus: Græci hoc loco vocant δοχεῖα. vide autem ad hanc legem Covarruviam *pract. quæst. capit.* 19. *num.* 2. Alciati autem acumen, qui mox pro, *matrices*, *mastos* reponit sperno a me. *matrices* enim has Cassiodorus ubera appellat. *Mod.* 34 Inclusa a compositoribus addita sunt. 35 *Cod. Theod. hoc tit.* 7. 36 Veteri. 37 *Quantitate, Cod. Theod.* 38 Loquitur ergo de iis, quibus aquæ publicæ usum jamdiu princeps concessit, & ne ejus modo fraudentur, sancit, confirmans usurpatorum pœnam definitam, *l.* 2. §. vide & Hieron. Magium *libr. miscell. cap.* 8. & Zoannettum *rer. quotidianar. cap.* 56. Mod. 39 Sedis. 40 *leg.* 11. *infr. h. t.* 41 Nymphæa Græci vocant hydria, *ut hic*, Cujac. notat ex Socrate 4. *c.* 8. separantur hic a balneis calidis. Alciatus putat balneum, in quo mulieres lavare solitæ: sed verius est viros sua habuisse quoque Nymphæa: Nymphæa autem fuisse, lavacra seu balnea aquam tepidam habentia, non valetudinis, sed voluptatis causa, quod ex Strabone & Pindaro 12. Olymp. probat Forcat. 12. *Cupidinis* 2. dictum autem a Nymphis, Dianæ comitibus, quæ se pomeridianis horis abluebant. Quod & Romani servarunt, in octavam diei horam lotionem differentes: octavam, id est, secundam post meridiem. Martialis 11. *Epigr.* 53. *Octavam poteris servare, lavabimus una. Scis, quam sint Stephani balnea juncta mihi.* Hic observari etiam potest, Vitruvium 5. *cap.* 10. in balneis alienatria locare, caldarium, tepidarium, frigidarium: sed quid Cujacius putat? Nymphæa esse ædes publicas, in quibus nuptias celebrant, qui ædibus carent, & ad choreas capaces: cujusmodi multæ Lutetiæ sunt, & ita Zonaram explicare in Leone Magno. Inde Νυμφικὰ λουτρὰ, Suidæ, τὰ εἰς γάμους ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ κρήνης λαμβανόμενα. 42 Afflatus. 43 Al. *emolumentum.* 44 Si officialis ejusmodi preces instruxerit. *l.* 2. §. *de pet. bon. subl.* Mod. 45 *leg.* 1. *circa fin.* §. *h. t.* 46 Adde *leg.* 1. §. 2. *ff. de muneribus.* 47 Thermarum Achillearum meminit Cedrenus, & Socrates *lib.* 12. apud Cassiodorum. Achilleas autem dictas, Cedrenus refert, quod positæ juxta altare Achillis. Forcatulus 10. *Cupidinis* 3. putat quidem ab Achille dictas, sed quod Thetis mater aqua Stygia abluisse eum memoretur, præter talum: quod etsi fabulosum, ingeniose tamen inventum est. 48 Providentia magnificentiæ. 49 Ut *leg.* 1. *supr. h. t.* 50 Sublimitati. 51 Adde *leg.* 10. §. *universos.* J. *h. t.* 52 Neque. 53 Huc pertinet *l.* 23. *de operibus public. C. Theod.* 54 Aquæductus.

vectiga-

vectigalia [1], quæ colligi possunt ex universis scalis [2] hujus inclytæ urbis, & ex operariis, qui Cyzaceni [3] dicuntur, ad refectionem ejusdem aquæductus procedere [4]. Illo videlicet observando, ut nemo eorum, qui [jus] aquæ possident, quamcunque descriptionem [5] sustineat [6]: nam execrabile videtur, domos hujus almæ urbis aquam habere venalem [7].

Præfectus convertens aurum aquæductui deputatum ad aliud opus, de suo refarcire tenetur. Bart.

8. Imp. ZENO A. ad Amantium [8] P. U.

HAc lege sancimus, ut si quis amplissimam Præfecturam gubernans, aurum [9] aquæductui deputatum, ad alterum quodlibet opus non aquæductibus, vel aquæ publicæ competens extruendum, vel curandum putaverit convertendum: de suis facultatibus eandem summam aquæductus titulo repensare cogatur [10]. Separatus vero arcarius [11] aurum aquæductus suscipiat gloriosissimorum Consulum [12] liberalitate, vel ex aliis titulis ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel postea colligendum.

Fons publicus ab initio, vel ex post facto publicus effectus, usui privatorum non applicatur etiam ex rescripto super hoc impetrato. Bart.

9. Idem A. Poratio [13].

DIligenter investigari [14] decernimus, qui publici ab initio fontes [15], vel cum essent ab initio fontes privati, postquam publice usum præbuerunt, ad privatorum usum conversi sunt, sive sacris apicibus per surreptionem impetratis, ac multo amplius, si auctoritate illicita, nec appetito colore sacri oraculi hujusmodi aliquid pertentatum fuisse dignoscitur: ut jus suum regiæ civitati restituatur, & quod [16] publicum fuit aliquando, minime sit privatum, sed ad communes usus recurrat: sacris oraculis vel pragmaticis sanctionibus adversus [17] commoditatem urbis quibusdam impertitis, jure cassandis, nec longi temporis præscriptione ad circumscribenda civitatis jura profutura.

10. Idem A. Pontio.

DEcernimus, ne quid a quacunque persona qualibet [18] dignitate prædita contra minuscularios [19] aquæductus, vel fontes publicos, qui ad aquæductus confluunt [20], pertentetur. Sed & si quis clam, vel palam, auctoritate consisus, de iisdem paragogiis [21], vel fontibus aquam traduxerit, vel clandestinis insidiis forte furripuerit, publicis aquæductibus eam restituere compellatur. † Hoc etiam præcipimus, ne in posterum a quolibet juxta [22] eosdem aquæductus plantari qualescunque arbores possint, ne ex stirpibus labefactentur parietes aquæductuum [23]. Quod antiquis etiam constitutionibus interdictum esse dignoscitur: scientibus universis, quod in posterum super hujusmodi commissis, suburbanum, vel prædium, vel balneum, vel aquæ [24] mola [25], vel hortus, ad cujus usum aqua publica fuerit derivata, vel si quid ex his juxta aquæductum positum ad eum pertinet, qui plantavit arbores aquæductibus noxias, ad quemcunque pertineat locum, vel hominem, vel domum proscriptionis titulo subjacebit, & fisci juribus vindicetur: nulli super hujusmodi pœna, nec per sacros apices venia tribuenda. † Universos autem aquarios [26], vel aquarum custodes (quos *hydrophylacas* nominant,) qui omnium aquæductuum hujus regiæ urbis custodes petutati sunt: singulis manibus [27] eorum felici nomine pietatis nostræ impresso signari decernimus: ut hujusmodi adnotatione manifesti sint omnibus, nec a procuratoribus domorum, vel quolibet alio ad usus [28] alios avellantur, vel angariarum [29], vel operarum nomine teneantur. Quod si quem ex iisdem aquariis, mori contigerit, eum nihilominus, qui in locum defuncti surrogatur, signo eodem notari præcipimus: ut militiæ quodammodo sociati, excubiis aquæ custodiendæ incessanter inhæreant: nec muneribus aliis occupentur.

De fonte, vel aquæductu publico non licet aquam derivare, nisi per Principis rescriptum concedatur. Bart.

11. Imp. ANASTASIUS A. Servo [30] P. P.

DIvinam dispositionem ab inclytæ recordationis principe Theodosio, super his, qui aquam sibi de publicis aquæductibus seu fontibus præberi desiderant, promulgatam, hac etiam lege in sua firmitate durare sancimus: quatenus nemo vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis sine divinis apicibus de sacro epistolarum scrinio more solito edendis, & judicio [31] tuæ celsitudinis, vel aliis, quorum interest, intimatis, vel intimandis [32], aquam de publico aquæductu, seu fonte trahere permittatur: his, quicunque nostra jussa violaverint, seu violare concesserint [33], denarum librarum auri condemnatione, aliaque [34] gravissima indignatione feriendis.

TIT. XLIII.

DE GLADIATORIBUS [35] PENITUS TOLLENDIS [36].

1. Imp. CONSTANTINUS [37] A. Maximo P. P.

CRuenta [38] spectacula in otio [39] civili, & domestica quiete non placent: quapropter omnino gladiatores esse prohibemus. P. P. *Beryti*, Kal. Octob. PAULINO, & JULIANO CONSS. 325.

TIT. XLIV.

DE VENATIONE [40] FERARUM.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Mauriano Com. Domestic. & vices agen. Magist. milit. [41].

OCcidendorum leonum [42] cunctis facimus potestatem, neque aliquam finimus quemquam calumniam formidare. † Bestias [43] autem, quæ ad comitatum ab omnibus limitum Ducibus transmittuntur, non plus quam septem [44] diebus intra singulas civitates detineri præcipimus: violatoribus eorum quinas libras auri fisci juribus [45] illaturis. Dat. 13. Kal. Jun. CONSTANTIO, & CONSTANTE VV. CC. CONSS. & Dat. 5. Kal. Octob. *Constantinop.* DN. HONOR. A. XI. & CONSTANTIO II. V. C. CONSS.

TIT. XLV.

DE [46] MAJUMA [47].

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæsario [48] P. P.

CLementiæ nostræ placuit, ut Majumæ provincialibus lætitia redatur: ita tamen, ut fervetur honestas [49], & verecundia castis moribus perseveret. Dat. 7. Kal. Maji, *Constantinop.* ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

TIT. XLVI.

UT ARMORUM [50] USUS INSCIO PRINCIPE INTERDICTUS SIT.

Nulli licet arma portare sine principis licentia. Bart.

1. Impp. VALENTINIANUS, & VALENS AA. ad Bulephorum Conf. Campaniæ [51].

NUlli prorsus nobis inficiis, atque inconsultis, quorumlibet armorum movendorum [52] copia tribuatur. Dat. 3. Non. Octob. *Altini*, divo JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

1 f. 8. J. *h. t.* 2 Vid. Cujac. *hic.* qui multis rationibus legendum esse *scalis* ostendit. al. *calculis*, quidam enemittit *celsitis*, in lib. *Asred. & Dion. Jebolis.* Scalæ autem maritimi trajectus fuere Constantinopoli, vide *Novell.* 69. Goth. *Scala* sunt trajectus maritimi, qualis in regione sexta, *scala Sycana*, quæ νῆσαμα Justinianorum dicitur in *Novell.* 69. in regione quinta, *scala Chalcedonensis*, in quarta, *scala Timasi*. atque hæ Scalæ Græce dicuntur σχάλαι: erantque protentæ in mare trajicienti caulæ usque ad navigia: atque his singulis singuli nautæ attributi erant. *Mod.* 3 Cizicenii. al. *Zyzicenii.* al. *Tiscenii.* al. *Titennii.* meminit œconomorum Cyzicenorum Vitruvius 6. 4 Producere. 5 Quæunque descriptione. 6 Sustineant. 7 Aquam venalem esse in urbe, execrabile. Venalis videtur, si cives ad reparationem aquæductus conferre tenentur. 8 Al. *Adamantio P. P. rectius.* 9 Aquæductibus aurum deputatum in alios usus verti non debet, *l. 7. fujus. h. t.* 10 Reprætinentre, *in quibusd. codicibus.* 11 Ad aquæductuum autum servandum specialis arcarius fuit Constantinopoli. 12 Ad aquæductus pecuniam largiebantur Ixpius Consules, ut *l. 2. f. 3. J. de consultbus. l.* 12. *tit.* 3. 13 Al. *Operatio.* 14 Investigare.

15 Fontes publici rescripto principis privatorum fieri non possunt: facti revocantur, *ut hic.* usus tamen ex publico fonte concedi potest. *l. 4. fujr. h. t.* Goth. Hoc vult lex: Ut qui publici fuere fontes ab initio, vel cum fuissent initio privati, postea publici, deinde rescripto principis vel usurpatione privati facti sunt, ad jus publicum redeant, nec quidquam valeant rescripta vel pragmatice contra publicam utilitatem, ut *in l. 2. fujr. de nativis. non exeus. l. 2. fujr. de cap. fru. ur. Roma.* Nec obstat *l. 4. fujr.* quæ de usu sive jure aquæ publicæ loquitur; non de fontibus private juri omnino vindicatis. Sed neque contra jus publicum quidquam valet præscriptio longi temporis, *l. 5. fujr. de oper. publ.* ficut nec contra jus privatum Principis, *l. ujuc. J. de fund. rei privat. Novell.* 30. quod interpres Juliani latius quam oporteat accepit de omni jure fiscali. *Mod.*

16 Et quid. 17 Rescripta adversus utilitatem publicam nullius sunt momenti. *l. 2. fujr. de navibus non exeus. h. lib. tit.* 3. *l. 2. fujr. de canone frument. urb. Roman. h. t. tit.* 22. 18 *Quamlibet dignitatem prætendant.* Cujac. 19 Id est, tenuiores & diminutos aquæductus, ut *l. 1. fujr. de defujor. civit. l.* 3. *Cod. Theod. de tudaic. dob.* Augusti. *7. de civit.* 4. Alciat. hic *minuscularios* legendum putat: & in quoque legit Halogander. 20 *l. 1. in princ. fujr. h. t.* 21 Al. *paralegiis.* Paragogi minusculiarii aquæductus, de quibus *fujr.* 22 *cf. l. 1. fujr. h. t.* 23 Idem scribit Cassiodor. *l. c. c.* 38. Cont. 24 Υδρωσίων. Molas aquarias fuisse apud veteres, hoc ex loco satis constat, ut ne trulatilis tantum fuisse quis existimet. Porro Aquatiarum molarum, alia publicæ, alia privatæ. *l. 4. C. Theod. de canone frument. urb. Rom.* vide Cassiodorum 3. ubi scribit, diligenter esse conservandas aquarum formas, propter aquæ molas. 25 Aquariola, ut etiam legit Pyrrhus, sed rectior est excusa lectio.

26 *l. 6. in fin. fujr. h. t.* 27 In manu, principis nomine, aquarii signabantur, ut *hic.* ut & tyrones & fabricenses. *l. 3. fujr. de fabricenjibus. h. l. tit.* 9. 28 *Adversus*, sed male. 29 Angariæ hic separantur ab operis. Angariarum nomen latius patet, quam operarum: operæ, angariæ quædam sunt: operæ, opera corporalia (Galli *Corvées*) quasi corporis vehiæ: adde *l. un. fujr. ne opera a coll atoribus exigantur. l.* 10. *tit.* 24. Certum, quid corvatæ, unde dicantur, & ubi præstandæ, vid. Guidonem Papium *quæst.* 482. & cujus sumptibus præstandæ, vide eundem *quæstione* 217.

30 Servio P. P.

31 In judicio. 32 *l. 5. fujr. h. t.* 33 Consenserint. 34 Atque.

35 Gladiatores πανυλλοι, *l. 15. Cod. Theod.* 12. vid. Tertullian. *lib. de Spectaculis*, Alciat. 2. *parerg.* 24. Lipsium *lib. de gladiatoribus.* Qui ad gladium damnabantur, intra annum erant confummendi, Paul. *lc. fent.* 17. *§.* 2. vid. *l. 8. in fin. ff. qui teftamenta facere.* Goth. Vid. Forcatul. *Aviarii cap.* 12. S. I. 36 Sic tex. *manuic.* de hoc titulo, fic Theodorus Ballamon ad Photii Nomocan. *tit.* 13. *cap.* 21. *tit.* 22. tollit fpectacula gladiatorum. 37 Gladiatores ab Honorio fublatos Theodoretus & Nicephorus auctores funt, permoti cujusdam Monachi sermone monomachis infesti, quem Telemachum vocant. Ocho Ferrigenfis Diarium hac de re non corrupte vocat. 38 *Ex lib.* 15. *tit.* 5. *l.* 1. *Cod. Theod.* vide Sozomenum *lib.* 1. Symmachum *lib.* 1. *epift.* 7. cruenta indicra. Ammian. 14. detestanda, *l.* 3. *ff. de lib. & poftlum. l.* 2. *Cod. Theod. de gladiatorib.* Goth. Intelligunter autem hominum bestiarum pugnæ fe commissiones; de quibus videsis elegantiss. mus Lipsius *in libro, qui eft de gladiatoribus*, & Forcatulus *aviarii fue cap.* 12. Mod.

39 In pace, otio civili & domestica quiete, cruenta spectacula non placeant.

40 Venatio ferarum hic permissa. Hi autem venatores diversi ab his qui dicebantur κυνηγοί, ad bestias damnati. 41 *C. Theod. l.* 15. *tit.* 11. *l.* 1.

42 Leonem cuivis venari & occidere licet, adde *l.* 1. 9. *ult. ff. de adq. rerum.* 43 *Cod. Theod. tit. l.* 2. *verf. idcoque.* 44 Ut feræ, quas duces ad principem transmittunt, feptem tantum diebus retideant, & alantur in lingulis civitatibus, *ut hic.* equis præfcribuntur dies quinque. *l.* 1. *j. de tratt. & ftativis. l.* 12. *tit.* 52. 45 Viribus.

46 *l.* 15. *C. Theod.* 6. 47 *Majuma* quid fit, pete ex Suida, & Gregorio *in Chronographia.* vide Alciat. *hic.* De Tiberina decurfione, vid. Ciceronem 5. *de finibus*, & apud Fethum in Fictoriis Indis. Suidas autem fcribit, Majumam fuisse ludum, quo menfe Majo ludibundi, Hoftium maritimam urbem oppugnarent: & fefe in aquas marinas dejicerent. Alii Majumam Syriæ aquam fignificare fcribunt. Baronius tamen exiftimabat, hoc fpectaculum & ludicrum in oriente exhiberi folitum inhonefte, ab Arcadio & Honorio hic coërceri, videri autem hoc fpectaculum effe, in quod declamat Chryfoftomus *homilia de Datide & Saule.* ut fit verifimile, Arcadium Chryfoftomum declamationibus ad hoc fpectaculi obfequium coërcendum permotum fuiffe. Julianum quoque Antiochenos de Majumis foriis in Mefopotone redargutile. A civitate autem Majuma hoc fpectaculum dictum effe quæ civitas portus & navale Gazæ fuit: a dum tantum reftituta. vid. Eufeb. *4. de vita Conftantini* 37. & 38. & Sozomenum 5. *cap.* 3. & 1. Nicephor. & 8. *cap.* 53. ubi narrat Venerii turpiffimum fimulachrum celtum fuiffe in loco, qui dicebatur, Tetramphodos, ad tempora usque Arcadii, quod efficacia crucis (vgente Porphyrio Gazenfi Epifc.) fponte collapfum & perfractum. Eam hiftoriam fcripfit Marcus Diaconus Gazæus: retulit eam Metaphrastes in diem 20. Februarii. vid. Baronium in Martyrologio die 26. Decembris. 48 *Conful.* 49 *l.* 6. 1.

49 Poteftas, & honeftas.

50 Armorum ufus inficio principe fubditis interdictus eft. *Novv.* 85. c. 4. Syneſ. *in epift.* Val. 6. Cicer. *Vertina de fupplic.* adde *l.* 3. *verf. eadem lege. ff. ad leg. Jul. majeft.* 51 *C. Theod.* 15. 15. 1. 52 Movere arma et. a. 53 *l. 11. ff. ad leg. Jul. de vi publ.* 54 *C. Theod.* 15. 15. 1.

55 Plovere arma eft prorium amittere. Similis prœm in eo, qui prædium dominicum emit dempto canone. adde *leg.* 7. *infr. de fundis rei private. l. ult. tit.* 61. Quid: quibus caſibus emptor pretium amittit, cui pretium cedit, venditori an fifco? fifco. Accurf. *hic*, & *l. penult. S. de refcindenda vendit.* 30 Dixi ad *l.* 1. *§. de præfcript.* 30. *annorum.*

31 Imo non eft fubmota in mancipiis. *l.* 3. *ff. de interdicta mercatur. l.* 27. *ff. de regulis jur. cap.* 2. 82. *de regulis jur. in* 6. 33 Mala mum, aliqui quafi liberi hominis operas conducere: qui enim fufcepit, folennes functiones agnofcit pro eo: qui convixit, non item. Et eft fimilis diftinctio in *l.* 4. *ff. de ſerv. fugit.* Mod. 36 Vide *l.* 5. *§. h. t.* 37 Qui. 38 Solet. 39 Al. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodofius AAA. ad Populum. 40 *C. Theod.* 13. 10. 7. 41 Si quis cuicunque donaverit immunitatem, nihilominus contribuere cogitur. *Synaſ. Baſil.* §4. 7. *ex lib.* 55 *tit.* 1. *c.* 8. vide *l.* 1. *§. de immunitate nemini conc. Theod.* Cont. *Eufterii* legit Alciat. 42 Vide quæ ſcripſi ad *l.* 17. *ff. de inſtructo.* Sic in *Cod.* nendium & Amaftrienſium. Alciat. *hic.* 46 *De Ariata Stephanus.* al. *Artatenſium.* 47 Al. *Amafienorum Holeſtenii*, & *Elæocafterienſium.* al. *Armatenorum.* vide *hic* Cujac. 48 Cenſus auctoritatem perinde dixit, ut *in l. in finitimo. ff. fin. regund.* quæ ſi ut domino non præjudicat, ſi quis rem alienam quafi ſuam in cenſum deferat; *l. formæ. §. fi ego. ff. de cenſibus. l. que quisque. ff. de acquirend. rerum domin.* ſic vero domino fundi non præjudicat colonus, qui ſe quaſi ingenuum in cenſum defert. porro etiam fifco non præjudicat profeſſio cenſualis. *l. un. C. fine conſ. vel rel. Mod.* 49 Agricolarum tria genera, fervi, tributarii, inquilini, ut *hic.* fervi autem hi plane & cenſibus adſcripti. *l.* 3. *l.* 7. 3. *h. t.* 50 Tributarii hic, adſcripitii. 51 Inquilini hic, coloni. *l.* 18. *l.* 1. 7. Salvianus 5. *de providentia*, *Novell. Valent. de colonis nagis.* 52 Adde *leg.* 10. *ff. de cuſtodia.* 53 Vide, quæ notavi ad *leg.* 6. 3. *de fervis fugitivis.*

54 *Pœna*, ſed male. 55 Alteruro. 56 *Cod. Theod.* 4. 22. 1. 57 Vide *l.* 1. 8. 3. *ff. uti poſſidetis.* Goth. Adde Menoch. *de recup. poſſ. remedio* 10. S. I.

TIT. XLVII.

DE [1] AGRICOLIS, ET [2] CENSITIS [3], ET COLONIS.

De oneribus extraordinariis.

1. Imp. CONSTANT. A. ad Æmilianum P. P.

NUnquam [4] fationibus [5], vel [6] colligendis frugibus infistentes agricolæ ad extraordinaria onera trahantur: cum [7] providentiæ fit, opportuno tempore his neceſſitatibus ſatisfacere. Lecta 7. Id. Mart. JANUARIO, & JUSTO CONSS. 328.

De alienatione.

2. Imp. CONSTANTIUS A. ad Dulcitium Conſ. Æmiliæ [8].

SI quis prædium vendere voluerit, vel donare: retinere ſibi transferendos ad alia loca colonos privata pactione non poſſit. Qui enim colonos utiles credunt: aut cum prædiis eos tenere debent, aut profuturos aliis derelinquere, ſi ipſi prædium ſibi prodeſſe deſperant. Dat. 8. Kalend. Maji, *Mediol.* CONSTANTIO A. IX. & JULIANO C. II. CONSS. 359.

De mancipiis vagis.

3. Impp. VALENT. & VALENS AA. Faventio Vic. Italiæ 9.

QUisquis ex deſertis agris veluti vagos ſervos [10] liberalitate noſtra fuerit conſecutus, pro fiſcalibus penſitationibus ad integram terræ [11] poſſeſſionem, ex qua videlicet ſervi manare videntur, habeatur obnoxius. Id etiam circa eos obſervari [12] volumus, qui ex hujusmodi fundis ſervos ad poſſeſſiones ſuas tranſire permiſerint. Dat. Prid. Kal. Aug. *Mediolan.* VALENT. & VALENTE AA. CONSS. 365.

De functionibus.

4. Idem AA. ad [13] Modeſtinum [14].

HI [15], penes quos fundorum dominia ſunt, pro [16] his colonis originalibus, quos in locis eisdem cenſitos [17] eſſe conſtabit, vel per ſe, vel per exactores [18] proprios recepta compulſionis ſolicitudine, implenda munia functionis agnoſcant. † Sane quibus terrarum erit quantulacunque poſſeſſio, qui in ſuis conſcripti locis proprio nomine libris cenſualibus detinentur: ab hujusmodi præcepti communione diſcernimus [19]: eos enim convenit propriæ commiſſos mediocritati, annonarias functiones ſub ſolito exactore agnoſcere. Dat. Kalend. Maji, *Conſtantinop.* GRATIANO A. & DAGALAIFO CONSS. 366.

Quid dominis prædiorum præſtatur.

5. Idem AA. ad Oricum P. P.

DOmini prædiorum id [20], quod terra præſtat, accipiant, pecuniam non requirant, quam ruſtici optare [21] non audent: niſi conſuetudo prædii hoc exigat.

De adſcriptitiis, colonis, vel inquilinis revocandis.

6. Idem AA. & GRATIAN. A. ad Germanianum.

OMnes omnino fugitivos adſcriptitios, colonos, vel inquilinos, ſine ullo ſexus, muneris, conditionisque diſcrimine, ad antiquos penates, ubi cenſiti, atque educati, natique ſunt, provinciis præſidentes redire compellant.

De alienatione.

7. Idem AAA. ad Maximum P. P.

QUemadmodum originarios [22] absque terra, ita [23] ruſticos, cenſitosque ſervos [24] vendi omniſariam non licebit [25]. Neque vero commento fraudis id uſurpet legis illuſor [26], quod in originariis [27] ſæpe eſt actitatum [28], ut parva portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi cultura adimatur: ſed cum ſoliditas fundorum, vel certa portio ad unumquemque perveniat, tanti quoque ſervi, & originarii tranſeant, quanti apud ſuperiores dominos, & poſſeſſores, vel in ſoliditate, vel in parte manſerunt: & emptor [29] pretium quod dederit, amiſſum exiſtimet: nihilominus venditori ad repetendos ſervos cum agnatione eorum vindicatione conceſſa, & ſi aliqua denique ex cauſa diſſimulaverit legis uſurpare beneficium, atque ille ſub hac taciturnitate deceſſerit: & heredibus ejus, & contra heredes emptoris vindicationem damus, longi [30] temporis præſcriptione ſubmota [31]: male [32] fidei [33] namque poſſeſſorem eſſe nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.

De eo, qui adſcriptitium recepit, vel ejus operas conduxit.

8. Iidem AAA. ad Probum P. P.

OMnes profugi in alieno latebras collocantes, cum emolumentis tributariis [34] ſalva tamen moderatione revocentur: ſcilicet, ut ſi hi homines apud quos reperiuntur, alienos eſſe noverant [35] fugitivos, & profugis in lucrum ſuum uſi ſunt [36], hoc eſt, ſive excoluerunt agros fructibus [37] dominis profuturos, ſive aliqua ab iisdem ſibi injuncta noverunt, nec mercedem laboris debitam conſecuti ſunt, ab illis tributa quæ publicis perierunt functionibus, exigantur. Cæterum ſi occultato eo profugi, quod [38] alieni eſſe viderentur, quaſi ſui arbitrii ac liberi apud aliquem ſe collocaverunt, aut excolentes terras, partem fructuum pro ſolo debitam dominis præſtiterunt, cætera proprio peculio reſervantes, vel quibuscunque operis impenſis mercedem placitam conſecuti ſunt, ab ipſis profugis quæcunque debentur, exigentur: nam manifeſtum eſt privatum jam eſſe contractum. † Si qui vero inter agricolas (ut aſſolet [39]) ex quibuscunque commerciis hujusmodi hominibus eſſe inveniuntur debitores, coram partibus conſtitutis Judex ab obnoxiis quod debetur, expoſcat.

De immunitatibus ſpecialiter datis, & jugatione, & capitatione.

9. [39] Iidem AAA. ad Populum [40].

IMmunitates [41] ſpecialiter datæ, & jugatio & capitatio libris publicis & civitatum, aut provinciarum encautariis [42] ſine aliqua probatione factæ, penes fruentes ereptæ in functionem priſtinam redeant. Dat. 3. Non. Mart. *Mediolan.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De agricolarum capitatione cenſenda.

10. Iidem AAA. Cynegio P. P.

CUm [antea] per ſingulos viros, per binas vero mulieres capitis norma ſit cenſa, nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem [43] quaternis unius [44] pendendi capitis attributum eſt. † Quocirca ſublimitas tua hujusmodi cenſus per Comanenſium [45], & Ariaratenſium [46], & Armeniæ ſecundæ, Amaſenorum, Helenoponti [47], & Dioceſarienſium Cappadociæ ſecundæ urbes, ſalubris ac temperatæ peræquationis modum monumentis publicis jubebit annecti.

De originariis colonis.

11. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Populum.

ORiginarios colonos nullis privilegiis, nulla dignitate, nulla cenſus auctoritate [48] excuſari præcipimus: ſed amputatis omnibus, quæ aliquoties per gratiam ſunt elicita, domino, vel fundo eſſe reddendos.

De receptatoribus.

12. Iidem AA. Florentino.

SErvos [49], vel tributarios [50], vel inquilinos [51], apud dominos ſuos volumus remanere. Nam cum [52] metu damni deterritus unusquisque eum, quem incognitum habuerit, a ſe cœperit propulſare: voluntas fugiendi fervis non erit. Nemo enim dominum ſuum deſerit, ſciens nunquam ſibi latendi locum eſſe derelictum: ſed aut cognitum ſibi ingenuum unusquisque ſuſcipiet: aut eum qui ſe liberum eſſe ſimulaverit, a ſe ſubmovebit metuens his quæ ſtatuta ſunt, obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis fugitivis apud quemlibet fuerit repertus [53], duodecim libras argenti fiſco noſtro inferat detentator: ipſi autem cujus fuerit, præter eundem fugitivum, alterum etiam ejusdem æſtimationis inferre decernimus.

De liberis colonorum, vel inquilinorum. I. De colonorum translatione.

13. Iidem AA. Vincentio P. P.

DEfinimus, ut inter inquilinos colonosve (quorum quantum ad originem pertinet vindicandam, indiſcreta eademque pene [54] videtur eſſe conditio, licet ſit diſcrimen in nomine) ſuſcepti liberi, vel utroque, vel neutro [55] parente cenſito ſtatum paternæ conditionis agnoſcant. §. 1. Illud etiam ſervandum eſt, ut ſi quando utriusque fundi idem dominus de poſſeſſione referta cultoribus, ad eam coloniam quæ laborabat tenuitate, colonos tranſtulerit, iidemque fundi ad diverſorum jura dominorum, qualibet forte tranſierint, maneat quidem facta tranſlatio, ſed ita ut prædii ejus dominus, a quo coloni probantur fuiſſe traducti, translatorum agnationem reſtituat. Datum 3. Id. Jun. STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

De fugitivis.

14. Iidem AA. Vincentio P. P. Galliarum poſt alia [56].

SI coloni, quos bona fide quisque poſſidet, ad alios fugæ vitio tranſeuntes, neceſſitatem propriæ conditionis declinare tentaverint, bonæ [57]

1 Base. *lib.* 52. *tit.* 1. Goth. Ad hunc titulum vide Molinæum *ad conſuetud. Pariſienſ. tit.* 2. *in pr. & n.* 16. Mod. 2 Agricolarum duæ conditiones hic propanuntur. Alii cenſiti: alii coloni. 3 Cenſiti, qui & capite cenſiti a Juliano in Novellis dicuntur & tributarii: funt cenſibus quafi adſcripti, five adnotati, qui capitis cenſum præſtant, & ii quidem ſervi ſunt. Coloni vero, qui liberi ſunt, terræ tantum domini habentur: & tantum domino terræ reditus certos ac pentiones præſtant in pecunia, vel in ſpeciebus pro ſolo. Cujacius *hic.* 4 *C. Theod. lib.* 11. *tit.* 2. 5 *Rationibus*, legit Cujac.

6 Συλλογὰς καὶ λογισμὸν meminit autor Synopſios 56. *tit.* 1. *c.* 1. collationis & rationum, ut hic videantur Græci *rationibus* legiſſe, non *ſalionibus*, hæc ſententia: ut ne agricola colligendis fructibus aut rationibus occupatus ad extraordinaria onera trahatur. 7 Hoc eſt, neceſſariis occupationibus detinentur. *Synaſ. ibid.* 8 *C. Th.* 13. 10. 3. 9 *Cod. Theod.* 11. 1. 12. 10 Vid. 1. 12. *J. h. t.* 11 *Globe*, in *C. Theod.* 12 Obſervare. 13 Al. *Medoſtum P. P.* 14 *C. Theod.* 11. 1. 15 Pro colonis (hi Græci γεωργοὶ) munia functionum a dominis exiguntur. *Synaſ. ibid. cap.* 4. 16 *l.* 1. *infr. h. t.* 17 *Cenſos*, in *C. Theod.* 18 *Actores*, in *C. Theod.* 19 Dominus pro colono, vel adſcriptitio conveniri non poteſt. *l.* 11. *ff. de obligat.* adde quæ ſcripſi de clarigatione ad *l.* 12. *infr. de annal agro deſerto*, *l. h. tit.* 58. & in authentica *habita*, *infr. ne filius pro patre.* 20 Coloni reditus certos & penſiones domino terræ præſtant in pecuniis, vel in ſpeciebus pro ſolo, *l.* 8. *l.* 20. *l. penult. infr. h. t.*

21 Id eſt, χωρὶς δασμοῦ. Cujac. 22 Vendi originarii, & cenſiti ſervi absque terra non poſſunt. Reipublicæ enim intereſt, ut cenſiti terræ ſuæ adhæreant. adde *l.* 12. *ff. de lega.* 23 Cenſiti & ruſtici ab originariis differentia. 24 Vide *leg.* 12. *infr. h. t.* 25 Imo nec permutari vel obligari, cum nec legari poſſint. *ſi quis impulimus. ff. de leg.* 1. Mod. 26 Illuſio. 27 Originarios. 28 Agitatum.

29 Emtus cenſum absque terra, penna eſt pretium amittere. Similis prœm in eo, qui prædium dominicum emit dempto canone. adde *leg.* 7. *infr. de fundis rei private. l. ult. tit.* 61. Quid: quibus caſibus emptor pretium amittit, cui pretium cedit, venditori an fiſco? fiſco. Accurf. *hic*, & *l. penult. S. de reſcindenda vendit.* 30 Dixi ad *l.* 1. *§. de præſcript.* 30. *annorum.*

31 Imo non eſt ſubmota in mancipiis. *l.* 3. *ff. de interdicta mercatur. l.* 27. *ff. de regulis jur. cap.* 2. 82. *de regulis jur. in* 6. 33 Mala mum, aliqui quaſi liberi hominis operas conducere: qui enim ſuſcepit, ſolennes functiones agnoſcit pro eo: qui convixit, non item. Et eſt ſimilis diſtinctio in *l.* 4. *ff. de ſerv. fugit.* Mod. 36 Vide *l.* 5. *§. h. t.* 37 Qui. 38 Solet. 39 Al. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. ad Populum. 40 *C. Theod.* 13. 10. 7. 41 Si quis cuicunque donaverit immunitatem, nihilominus contribuere cogitur. *Synaſ. Baſil.* §4. 7. *ex lib.* 55 *tit.* 1. *c.* 8. vide *l.* 1. *§. de immunitate nemini conc. Theod.* Cont. *Eufterii* legit Alciat. 42 Vide quæ ſcripſi ad *l.* 17. *ff. de inſtructo.* Sic in *Cod.* nendium & Amaſtrienſium. Alciat. *hic.* 46 *De Ariata Stephanus.* al. *Artatenſium.* 47 Al. *Amaſienorum Holeſtenii*, & *Elæocaſterienſium.* al. *Armatenorum.* vide *hic* Cujac. 48 Cenſus auctoritatem perinde dixit, ut *in l. in finitimo. ff. fin. regund.* quæ ſi ut domino non præjudicat, ſi quis rem alienam quaſi ſuam in cenſum deferat; *l. formæ. §. fi ego. ff. de cenſibus. l. que quisque. ff. de acquirend. rerum domin.* ſic vero domino fundi non præjudicat colonus, qui ſe quaſi ingenuum in cenſum defert. porro etiam fiſco non præjudicat profeſſio cenſualis. *l. un. C. ſine conſ. vel rel. Mod.* 49 Agricolarum tria genera, fervi, tributarii, inquilini, ut *hic.* fervi autem hi plane & cenſibus adſcripti. *l.* 3. *l.* 7. 3. *h. t.* 50 Tributarii hic, adſcripitii. 51 Inquilini hic, coloni. *l.* 18. *l.* 1. 7. Salvianus 5. *de providentia*, *Novell. Valent. de colonis nagis.* 52 Adde *leg.* 10. *ff. de cuſtodia.* 53 Vide, quæ notavi ad *leg.* 6. 3. *de fervis fugitivis.*

54 *Pœna*, ſed male. 55 Alteruro. 56 *Cod. Theod.* 4. 22. 1. 57 Vide *l.* 1. 8. 3. *ff. uti poſſidetis.* Goth. Adde Menoch. *de recup. poſſ. remedio* 10. S. I.